חיי שרה *

א. אין פסוק[1] „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" איז רש"י מפרש: קטורה, זו הגר[2] ונקראת קטורה על שם שנאים מעשי' כקטורת[3] ושקשרה פתחה[4] שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם.

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) וואָס איז דער הכרח פון פשוטו של מקרא אַז „קטורה זו הגר"? ואדרבה: פון פשטות לשון הכתוב — „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה גו" — איז משמע, אַז „ויקח אשה" מיינט דאָ אַ נייע לקיחת אשה[5], בנוסף צו די פריערדיקע[6] (ווי ער פרעגט טאַקע אין מדרש[7] „והכתיב ויוסף")?

ב) פון דעם וואָס רש"י זאָגט דעם צווייטן טעם מיט אַ וא"ו החיבור — „(ונקראת קטורה ע"ש שנאים מעשי' בקטורת) ושקשרה פתחה כו'" — און ניט „ד"א" (וכיו"ב), איז מובן, אַז רש"י לערנט, אַז דאָס איז [ניט צוויי באַזונדערע פירושים (ווי אין מדרש[8] פאַרוואָס „נקראת קטורה", נאָר] צוויי טעמים אין איין פירוש: ד.ה. אַז דער נאָמען „קטורה" איז מרמז אויף די ביידע אָפּטייטשן צוזאַמען[9]: לשון קטורת („שנאים מעשי' כקטורת") און לשון קשירה („ושקשרה פתחה כו'") —

דאַרף מען פאַרשטיין: פון וואַנעט נעמט רש"י, לפי פשוטו של מקרא, אַז מ'האָט איר געדופן „קטורה" צוליב צוויי טעמים (ניט ווי אין מדרש, אַז דאָס זיינען צוויי פירושים)[10]?

ג) די קושיית המפרשים[11]: אויפן פסוק[12] „ותלך ותתע" זאָגט רש"י „חזרה לגלולי בית אבי" — היינט ווי זאָגט רש"י דאָ „שנאים מעשי' כקטורת"[13]?

---

1) פרשתנו כה, א.

2) ב"ר פס"א, ד. תנחומא פרשתנו ח. תנחומא באבער ט. זהר פרשתנו קלג, ב. תיב"ע ות"י כאן.

3) תנחומא שם. פדר"א פ"ל. ובב"ר שם: שמקוטרת• מצות ומעשים טובים. וראה זהר שם.

4) ראה ב"ר ותנחומא שם.

5) כ„רבותינו" בתנחומא ותנחומא באבער שם. י"ש איוב רמז תתקד. וכ"פ בראב"ע, רד"ק ואברבנאל. וברשב"ם וחזקוני: (ו)לפי הפשט אין זו הגר.

6) לכאורה אפ"ל שסומך על פירושו לפנ"ז (כד, סב) „שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה", וא"כ מסתבר ש„ויקח אשה גו" היא (לא אשה אחרת, כ"א) אותה שנזכרה לפנ"ז (ראה תנחומא ותנחומא באבער הנ"ל) —

אבל דוחק הוא, כי מדלא הביא רש"י שם „אותה שכתוב כה כו'" (כבתנחומא ותנחומא באבער הנ"ל. או כבב"ר פ"ס, יד) משמע, דהראי' לכל פרש"י זה — שאינו כלל בפשש"מ — דיצחק הלך להביא הגר היא מ„ויוסף אברהם".

7) ב"ר שם (והתירוץ שם („א"ל על פי הדבור נשואה") — ה"ז אינו ע"ד הפשט).

ברע"ב כאן כתב שההכרח ד„קטורה זו הגר" הוא

---

*) בכמה כח"י (ועוד): שקיטרה. נסמנו בב"ר הוצאת תיאודור.

„מדכתיב ויוסף משמע שהיתה לו כבר פעם אחרת" (ועד"ז מפרש בזהר שם. רבינו בחיי לקמן פסוק ו) — אבל לכאורה ע"ד הפשט — הפירוש שלקח אשה אחרת מתאים יותר בלשון הכתוב „ויוסף אברהם ויקח אשה גו", וכמו: ותוסף ללדת (בראשית ד, ב) ובכ"מ. ועוד: לפירושו הנ"ל לרש"י להעתיק בדבור־המתחיל גם תיבת „ויוסף".

8) תנחומא וב"ר שם.

9) ראה גם רע"ב כאן: ש"מ תרתי לשון קשירה ולשון קטורת.

10) ובמשכיל לדוד כאן: נראה דצ"ל ד"א שקשרה כו'. ובתוס' הדר זקנים: פ"ה .. עוד י"ל שקשרה כו'.

11) רבותינו בעה"ת (הדר זקנים), חזקוני, ריב"א, פענח רזא, טור הארוך, גר"א, כלי יקר ועוד. ולהעיר מב"ר שם: א"ר ברכי' אע"ג דאת אמר ותלך ותתע במדבר גו'.

12) וירא כא, יד.

13) במשכיל לדוד כאן כתב, שב' הפירושים

ב. דער ביאור אין דעם: דאָס וואָס איז מכריח רש"י צו זאָגן „קטורה זו הגר" איז אַ קשיא (ניט אין דעם פרטיות'דיקן פסוק, נאָר) אין דעם כללות'דיקן סיפור פון אברהם והגר:

רש"י האָט פריער[14] מפרש געווען אַז „אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים". היינט אויב אברהם האָט געקענט משפיע זיין אויף מענטשן פון דרויסן, האָט ער זיכער געהאַט אַ השפעה אויף אנשי ביתו (אויך ישמעאל, וואָס יצא לתרבות רעה[15], האָט ער אַבער תשובה געטאָן נאָך בחיי אברהם[16]).

שטעלט זיך די שאלה: ווי קומט עס אַז הגר „חזרה לגלולי בית אבי" און אברהם האָט ניט געווירקט אַז זי זאָל תשובה טאָן?

[מ'קען ניט זאָגן אַז דאָס איז דערפאַר וואָס הגר האָט זיך געפונען בריחוק מקום פון אברהם'ן (ווי מ'האָט פריער[17] געלערנט אַז אברהם האָט איר, מיט ישמעאל'ן, אַוועקגעשיקט מביתו) — ווייל ביי דער מעשה העקידה[18] איז שוין בטל געוואָרן דער מצב פון „גרש[19] האמה הזאת ואת בנה"[20], ווי רש"י טייטשט דעם פסוק[21] „את שני נעריו" — „ישמעאל ואליעזר" (און אין פשטות האָט זיך הגר געפונען צוזאַמען מיט ישמעאל'ן[22])].

אויף דעם זאָגט רש"י „קטורה זו הגר ונקראת קטורה כו'" — אַז אין הכי נמי — דורך אַנרופן הגר מיטן נאָמען „קטורה" מיינט דער פסוק צו מרמז זיין, אַז איצט זיינען שוין „נאים מעשי כקטורת", ווייל זי האָט טאָקע תשובה געטאָן[23] אויף דעם וואָס „חזרה לגלולי בית אבי".

דערמיט איז מדוייק וגם יומתק לשון רש"י „קטורה זו הגר" — ניט „היא הגר"[24], ע"ד לשון הכתוב[25] „היא חברון" (וכיו"ב):

ב„קטורה" תלוי בפי' „ותלך ותתע" [דלהפירוש שנאים מעש' כקטורת אא"פ לפרש שחזרה לגלולי בית אבי', והוא „יפרש קרא דותלך ותתע כפשוטו טעות הדרך במדבר', ע"ש] — אבל אא"פ לפרש כן ברש"י שהרי על הכתוב „ותלך ותתע" מביא רק הפירוש ש„חזרה לגלולי בית אבי".

14) לך יב, ה. וראה פרש"י וירא כא, לג. ועוד.

15) פרש"י וירא כא, יא. שם, יד. וראה פרש"י שם, ט"ו.

16) פרש"י לעיל — לך טו, טו. וראה פרש"י וירא כב, א: וי"א אחר דבריו של ישמעאל שהי' מתפאר כו'; שם כב, ג (הובא לקמן בפנים) — ומשמע מזה, שבעת מעשה העקדה כבר עשה תשובה. ובפרש"י פרשתנו (לקמן פסוק ט): מכאן שעשה ישמעאל תשובה כו'.

17) וירא כא, יד.

18) ומכ"ש לאחרי (מעשה העקדה ו)פטירת שרה שהיא אמרה לאברהם „גרש גו'". ובפרט לאחרי נשואי יצחק ש„ויתן לו את כל אשר לו, שטר מתנה הראה להם" (פרשתנו כד, לו ובפרש"י) — והרי הטעם שאמרה שרה „גרש גו'" הוא „כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק" (וירא שם, י).

19) וירא שם.

20) והייתה בקירוב מקום לאברהם כבפרש"י לעיל כד, סב: קרוב לאותו באר כו' אברהם• כו' שם הי' הבאר [וגם ישמעאל לא הי' בבית אברהם ממש — עיין פרש"י סוף פרשתנו: עד שלא מת אברהם ישכון — וזה הי' מחוילה גו' אשורה].

21) וירא כב, ג.

22) להעיר מוירא כא, כא: ותקח לו אמו אשה גו'.

23) כבמפרשים דלעיל הערה 11. ובכלי יקר: וכדי לפרסם זה קרא אברהם שמה קטורה כו'.

24) ע"ד לשון רש"י לקמן פסוק י (וכ"ה לשון התנחומא ותנחומא באבער דלעיל הערה 2) היא הגר היא קטורה.

25) פרשתנו כג, ב. וכ"ה לשון הכתוב בכל מקום

•) ואף ש"ב שנה לפני העקידה חזר אברהם לחברון (פרש"י וירא כא, לד. כב, יט) — הרי אין הכרח שהי' שם כל ימי חייו לאחרי העקידה. ועוד: גם חברון הוא בארץ הנגב (ראה שלח יג, כב. וראה מדרש הגדול ומדרש שכל טוב פרשתנו כאן).

„היא הגר" — אַ לשון נסתר — וואָלט געמיינט, אַז דאָ ביי די פסוקים רעדט קיינער ניט וועגן הגר, זי איז ווי איינער וואָס איז „נסתר"; ווען מ'זאָגט אָבער „זו הגר" מיינט עס, אַז „הגר" איז „לנוכח": דער „בן חמש" האָלט אין איין טענה'ן — וואָס טוט זיך מיט הגר? פֿאַרוואָס געפינט מען ניט אַז זי זאָל תשובה טאָן? און דעריבער איז רש"י מדייק „זו הגר": אָט, ס'רעדט זיך טאָקע וועגן דער הגר, וואָס דו האָסט געפרעגט און גערעדט ביז איצט*[25].

ג. רש"י קען זיך אָבער ניט באַנוגענען מיט דעם טעם אליין[26]; ווייל אמת טאָקע אַז איצט איז „נאים מעשי' כקטורת", וויבאָלד אָבער עס איז געווען אַ צייט וואָס „חזרה לגלולי בית אבי", וואָלט אברהם אבינו, וואָס איז געווען אַ צנוע בתכלית[27], איר דערנאָך ניט געגומען ל„אשה" — אויב זי וואָלט בינתיים געווען „נזדווגה לאדם" אחר[28].

[ובפרט אַז דער פסוק „ויוסף אברהם גו'" קומט באָלד נאָכן פסוק[29] „ויבאה יצחק האהלה שרה אמו גו'" — וואָס סיי שרה און סיי רבקה זיינען געווען צנועות בתכלית[30].

דעריבער איז רש"י ממשיך „ושקשרה פתחה כו'" — אַז אין דעם נאָמען „קטורה" איז אויך מרומז[31] דאָס וואָס „לא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם", און דעריבער איז זי ראוי אַז אברהם זאָל זי נעמען.

ד. ע"פ הנ"ל אַז מיטן נאָמען „קטורה" איז דער פסוק מרמז אַז הגר האָט (דורך אברהם'ס השפעה) תשובה געטאָן — קען מען מסביר זיין, ע"פ

כגון דא. וכ"ה לשון רש"י — ראה לדוגמא, פרש"י: בראשית ב, יא. נח י, יב. לך יב, ו. יד, ז. ועוד.

*25) וראה לעיל הערה 6.

26) ברע"ב כאן (וראה גם מהרש"ל (יריעות שלמה) והובא בשפ"ח, דבק טוב ומשכיל לדוד — אלא שמפרשים שהם ב' פירושים ברש"י) דאם הוא מלשון קטורת הו"ל לנקוד בחולם כו' ואם לשון קשירה הי"ל לכתוב קשורה כו' (וכיו"ב) — אבל ע"ד הפשט אינו מוכרח שאותיות השם תהיינה בדומה ממש להאותיות שבטעם השם — ראה לדוגמא: פרש"י בראשית ב, יא־יד. ועוד. וראה לקו"ש ח"י ע' 93 הערה 14.

27) ראה פרש"י לך יב, יא.

28) לפמ"ש בפדר"א שבהערה 3 ד„חזר אברהם ולקח את גרושתו" [ובתיב"ע עה"פ (וירא כא, יד) „וישלחה": ופטרא בגיטא* (וראה תיב"ע (ופי' יונתן

---

*) ובפרט שב"נ אי"צ גט, כי אם „שיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה כו'" (רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ח).

ו„קטרת הסמים") ות"י כאן). וכ"ה בילק"ש שם. ובזהר שבהערה 2: אזדווג בהדה זמנא חדא ולבתר תריך לה כו' ולבתר ויוסף כמלקדמין כו'] — אם נזדווגה (נשאת) לאחר גם איסור** יש בדבר (מחזיר גרושתו שנשאת לאחר). אבל ע"ד הפשט לא הי' להגר דין („אשה" — ובמילא) גרושה, כי היתה שפחה (אמה) כדלקמן הערה 33.

ואאפ"ל שכוונת רש"י שלא הי' בזה איסור ד„הכזונה יעשה גר" (וישלח לד, לא) — שהרי עדיין לא למדו הבן חמש למקרא. ועוד, דלפרש"י האיסור הוא רק אם הפקירה עצמה, כמשנ"ת בלקו"ש ח"ה ע' 191. וראה שם ע' 185 הערה 7.

כן אאפ"ל שכוונת רש"י לשלול האיסור ד„ויקחו .. מכל אשר בחרו" (בראשית ו, ב) או „השחית" דדור המבול (נח שם, יב) — שהרי פרש"י שם שזהו „בעולת בעל" ו„אינן מינן".

29) כד, סז.

30) ראה (בנוגע לשרה) פרש"י לך שבהערה 27. פרש"י וירא יח, ט. וראה (בנוגע לרבקה) פרשתנו כד, טז וברש"י. שם, סה.

31) כי מכיון ש„ויוסף אברהם ויקח אשה גו'" בא בהמשך לסיפור ד„ויבאה גו' שרה אמו גו' רבקה גו'" — במעלת שרה ורבקה (וראה פרש"י כד, סז) — מסתבר, שגם בנוגע להאשה שלקח אברהם, מרומז בקרא הצניעות שלה.

**) וראה שקו"ט בבית האוצר (להר"י ענגל) כלל א' אות ה' — איך נשא אברהם, שהי' כהן, גרושה.

פנימיות הענינים, עטלעכע פרטים אין פסוק, וואס זיינען לכאורה ניט גלאטיק (עכ"פ — ע"פ פנימיות הענינים):

א) ווי‌באלד אז „קטורה זו הגר", ווי פאסט דער לשון „ויוסף אברהם גו'" (ווי ער פרעגט אין מדרש, כנ"ל סעיף א')?

[ע"ד הפשט איז עס ניט קיין קשיא. ווייל כאטש אז „קטורה זו הגר", ווי‌באלד אבער אז ס'איז ביי אברהם'ען געווען א נייע לקיחה, פאסט אויך דעם דער לשון „ויוסף גו"[32]; און נאכמער: ווי‌באלד פריער איז הגר געווען א שפחה[33], און איצטער האט איר אברהם געגומען אלס „אשה" [עכ"פ ווי א „פלגש"[34] איז דעם אופן פון „(נשים בכתובה) פלגשים (מערניט וואס) בלא כתובה"[35] — הייסט עס במילא אז ענין פון „ויוסף" אין דער קיחת אשה[36];

וועט אבער דער לשון „ויוסף גו" זיין נאך מער מדוייק און גלאטיק לויטן ביאור ע"פ פנימיות הענינים, כדלקמן].

ב) פארוואס זיינען די „נאים מעשי" פון הגר"ן מרומז דורך פארגלייכן מיט „קטורת" דוקא[37]?

ג) פארוואס איז די תורה מרמז דעם ענין, וואס הגר האט תשובה געטאן, דוקא אין דעם פסוק וואס רעדט זיך וועגן דעם אז אברהם האט איר געגומען?

ה. דער ביאור אין דעם:

אין חסידות[38] איז מבואר דער חילוק צווישן דער עבודה פון אברהם פאר זיין מל זיין זיך און דער עבודה וואס נאכדעם: קודם שנימול האט ער געהייסן „אברם", וואס מיינט „אב רם" — ער איז דערהויבן און אפגעטראגן פון וועלט (רם על כל גוים[39]), זיין עבודה איז אין מדריגות פון קדושה גופא[40]; אבער לאחרי המילה איז זיין נאמען געווארן „אברהם" — „אב המון גוים"[41], אז ער האט אויפגעטאן אויך אין „גוים", ער האט זיי מעלה געווען צו קדושה.

און די עבודה איז געווען דורך שרה, וואס האט פון די „גוים" מפריד געווען די „פסולת" און מעלה געווען זייער טוב וניצוצות קדושה. (און דערפאר האט זי געזאגט „גרש האמה הזאת ואת בנה"[42].

און דער עילוי וואס אברהם האט דערגרייכט נאך פטירת שרה איז באשטאנען אין דעם וואס „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה", אז ער האט מחזיר בתשובה געווען (ישמעאל און) הגר, דהיינו, ער האט אויפגעטאן דעם

---

32) וראה זהר, רע"ב ורבינו בחיי דלעיל הערה 7.

33) גם לאחרי ש„ותתן אותה לאברם גו' לו לאשה" (לך טז, ג), כדמוכח מזה שנק' שפחה גם אח"כ (שם, ה ואילך). וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ה ע' 232 הערה 28.

34) פרש"י לקמן פסוק ו'.

35) פרש"י שם. ונת' בארוכה בלקו"ש שם ס"ע 231 ואילך ובהערות שם, ע"ש.

36) עד"ז פי' בחת"ס עה"ת כאן.

37) השייכות בין „נאים מעשי" לקטורת במשטות הוא מפני שקטרת היא בשמים (פרש"י לעיל ויר"א כב, ב). וראה רד"ל לפדר"א שם אות סז.

38) תו"א ר"פ לך. תו"ח ואוה"ת (כרך ו') שם. אוה"ת ח"ש ד"ה רבי בנאה וביאורו (קיט, ב ואילך. תמב, ב ואילך). וראה ס' הערכים-חב"ד ע' אברהם ס"ע עה ואילך.

39) תו"א יב, ב.

40) כי אלה ד„אברהם מגייר כו'" — לא הי' להם קיום (ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 89 הערה 14. וש"נ). ובתו"א שם (רע"א): אחרי שנק' אברהם .. הי' יכול להעלות נצוצות .. וכמ"ש ואת הנפש אשר עשו וכו'.

41) לך יז, ד"ה.

42) ד"ה רבי בנאה הנ"ל (קכ, ב ואילך. קכג, סע"א ואילך. תמד, ב ואילך. תמז, ב ואילך). וראה לעיל ע' 148.

בירור אויך אין די „פסולת" וואס שרה האָט מפריד געווען („גרש גו'").

די הסברה אין דעם: דער בירור אין „גוים" וואס האָט זיך אויפגעטאָן דורך שרה, איז נאָר אין קליפת נוגה וואס איז מעורב פון טוב און רע, וואס דער אופן הבירור איז דורך מפריד זיין די פסולת ורע און מעלה זיין דעם טוב וואס איז געווען מעורב דאָרטן: און היות אַז די „פסולת" האָט ניט קיין טוב (גלוי)[43], דאַרף מען עס דעריבער דוחה זיין („גרש גו").

אָבער דער בירור פון ישמעאל און הגר איז ניט דורך מעלה זיין דעם טוב המעורב וואס אין זיי — ווייל ביי זיי איז ניטאָ קיין טוב (גלוי)[43] — נאָר ס'איז אַ בירור בדרך הוספה, ע"ד זדונות נעשות לו כזכיות[44].

ו. און דאָס איז דער ביאור אין די דריי דיוקים דלעיל (סעיף ד'):

(א) דער לשון „ויוסף אברהם גו" — ווייל דער ענין פון מהפך זיין לטוב „פסולת" (ג' קליפות הטמאות) איז אַן ענין פון הוספה[45], ווי דער צ"צ[46] טייטשט דעם פסוק[47] „יוסף ה' לי בן אחר", אַז דער ענין פון „יוסף" — הוספה — איז דאָס וואס מ'מאַכט אַז פון אַן „אחר" זאָל ווערן אַ „בן".

און די „הוספה" איז בשתים: (א) אין ועלט — ס'איז אַ הוספה וחידוש אין דער בריאה, ווייל מצד הבריאה קענען זדונות ניט נתהפך ווערן לזכיות; (ב) אין אברהם — „ויוסף אברהם גו" — ווייל דער ענין פון אתהפכא פון ג' קליפות הטמאות קען זיך אויפטאָן נאָר בכח העצמות, וואס מצד עצמותו ית' איז (בלשון המדרש[48]) „איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו (מעשיהן של רשעים[49]) כו", און דערפאַר וואס די

---

43) דאף שגם בגקה"ט יש ניצוץ קדושה המקיים אותן (המשך תער"ב ח"ב פרק שעד. ועוד) — הרי הניצוץ „נתרחק ונחשך כ"כ עד שהוא כמו רע" [המשך תער"ב שם. סה"מ עת"ר ר"ע קג. ובד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה: ע"ד חחיכה נעשה נבילה. וראה בפרטיות ב„ליקוט פירושים" לתניא פ"א ע' מח-מט].

44) יומא פו, ב.

45) גם הבירור דק"נ (המון גוים) הוא ענין של הוספה — שלכן הענין ד„אב המון גוים" קשור עם הוספת ה' לשם אברם• (ראה במקומות שנסמנו לעיל הערה 38) — אבל מ"מ, אמיתית ענין ההוספה הוא בבירור גקה"ט „שאין בהן טוב כלל" (תניא ספ"א), והבירור שלהן הוא רק בכח העצמות, כדלקמן בפנים.

46) אוה"ת עה"פ.

47) ויצא ל, כד.

48) ב"ר ספ"ב. וראה לקו"ת צו ז, ד. ובארוכה — לקו"ש ח"ז ע' 23 ואילך.

49) ראה תורת הבעש"ט (צפע"נ ובן פורת יוסף וכו' — הועתק בס' הבעש"ט פ' בראשית סמ"א ואילך) על מדרש הנ"ל, שהוא מצד מעלת יתרון האור שניכר מצד החושך דוקא, ע"ש.

ועפ"ז מובן הקס"ד שיהי' חפץ במעשיהם של רשעים — דלכאורה: בשלמא זה ד„מה איכפת לי' להקב"ה כו'" — מובן, כי לפניו כחשיכה כאורה. אבל למה יהי' חפץ במעשיהם של רשעים? — אלא שהוא מצד העילוי וההוספה דעבודת התשובה על מעשיהם של צדיקים, שע"י גם הזדונות נעשות כזכיות• (ראה עד"ז אוה"ת עקב ע' תקה).

ולהעיר ג"כ מקס"ד של אברהם ד„בנך את יחידך

•) וראה ד"ה רבי בנאה (דלעיל הערה 42) דזה ששרה מפרדת הס'גים כו' הוא להיותה גדולה מאברהם בנבואה כו', ע"ש. ולהעיר ממרז"ל (ב"ר פנ"ג, ח) דשרה הוסיפה על המאורות, ובאוה"ת (בראשית לט, סע"ב ואילך) — שזהו מצד הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא, יע"ש.

•) ומ"מ חפץ במעשיהם של צדיקים דוקא — כי תכלית הכוונה להיות דירה בתחתונים הוא ע"י עבודת הצדיקים דוקא (שלכן במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים דוקא) — לקו"ת שה"ש ד"ה מי יתנך. אוה"ת שם. אוה"ת עקב שם. אוה"ת לנ"ך ע' קכו. המשך תרס"ו ע' תקלג.

זדונות זיינען דאָרט ניט תופס מקום, קומט פון דאָרט דער כח צו קענען אויך זיי מהפך זיין לזכיות.

און דאָס איז דער פירוש פון „ויוסף אברהם גו׳", אַז דורך דעם וואָס ביי אברהם׳ען איז נתוסף געוואָרן אַ העכערער כח ודרגא — וואָס נעמט זיך פון עצמות[50] — האָט ער געקענט אויפטאָן דעם בירור אין הגר (וישמעאל).

(ב) „שנאים מעשי׳ כקטורת" דוקא[51] — ווייל דער ענין פון די י״א סממני קטורת איז, כידוע[52], וואָס זיי זיינען מהפך די י״א כתרין דמסאבותא צו קדושה[53].

(ג) דער תכלית פון „יקח אשה" איז — „פרו[54] ורבו גו׳"[55], וואָס הולדה איז אַן ענין פון הוספה וחידוש: און דערמיט איז מוסבר וואָס די תשובה פון הגר, וואָס ענינה איז הוספה (כנ״ל), ווערט נרמז דוקא דאָ וואו דער מדובר איז ווען „ויוסף אברהם ויקח אשה גו׳", וואָס תכליתו איז (כהמשך הפרשה) „ותלד לו גו׳".

אשר אהבת׳ הוא ישמעאל (פרש״י וירא כב, ב) — שי״ל שזהו מצד העילוי דתשובה שבישמעאל (ראה לעיל הערה 16). ואכ״מ.

50) עפ״ז יש לבאר ע״פ פנימיות הענינים מ״ש במדרש (בי״ר דלעיל הערה 7) על הקושיא „והכתיב ויוסף" — „על פי הדבור נשאה".

51) וראה כלי יקר עה״פ (בא״ר קצת).

52) תר״א ס״פ תולדות. ובכ״מ. ס׳ הליקוטים ע׳ קטורת.

53) וראה לקו״ת נשא (כב, ד) ב„ענין מור שהי׳ בקטרת", שהוא מה שנהפך מרע (דם חי׳ ידוע, טמאה) לטוב — עי״ש ובתו״א מג״א צט, א.

54) בראשית א, כח.

55) נסמן בלקו״ש חי״ט ע׳ 191 הערה 37. וראה (בנדו״ד) לקו״ש ח״ה ע׳ 118 הערה 41.

ז. בשייכות צו דעם פסוק איז דאָ א סיפור תמוה ביותר, לכאורה, אין גמרא[56]:

„בני אחתי׳ דרבי טרפון הוו יתבי קמי׳ דרבי טרפון (ולא הוו אמרי מידי — רש״י), פתח ואמר (כדי שידברו — רש״י) ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני (מילתא בעלמא הוא דקאמר כדי לפתוח פיהם — רש״י), אמרי ל׳ קטורה כתיב, קרי עליהם בני קטורה".

איז ניט מובן:

(א) פאַרוואָאס דערציילט עס די גמרא בכלל, ובפרט אַז ס׳איז דאָך אַ כלל[57] אַז אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב", עאכו״כ בגנותם פון „בני אחתי׳ דרבי טרפון" — מוז מען זאָגן אַז אין דעם איז פאַראַן „תורה" — אַ הוראה[58]. וואָס איז די הוראה?

(ב) עס זיינען פאַראַן פאַרשידענע מיטלען ווי צו פועל זיין אויפן צווייטן ער זאָל אַנהויבן ריידן, ניט דורך זאָגן אַ פסוק שלא כצורתו!

(ג) ווי קומט מען בכלל נוצן אויף כיו״ב אַ פסוק פון תורה[59]?

(ד) פאַרוואָאס האָט ר״ט געזאָגט „(ושמה) יוחני"[60] — לכאורה וואָלט

---

56) זבחים סב, ריש ע״ב.

57) ב״ב קכג, א.

58) שאז צריך לדבר בלשון ברור — כמשנ״ת בלקו״ש ח״ה ע׳ 281. ח״י ע׳ 26 ואילך.

59) ראה סנה׳ קא, רע״א: הקורא פסוק כו׳ כמין זמר כו׳ בלא זמנו כו׳.

60) במשכיל לדוד כאן כתב „שהראשים של גלולי מצרים היו שמם יוחני וממרא כנראה מדברי רז״ל. .. ושמה יוחני כלומר שזוהי הגר שחזרה

---

*) מנחות פה, רע״א. — בש״ס לפנינו: יוחנא. אבל בע״י (ורבינו גרשום) שם ושמו״ר (פ״ט, ז): יוחני. וכ״ה בי״ל״ש בשלח רמז רלה.

מער מתאים געווען צו משנה זיין דורך זאגן „ושמה הגר" [וואס כאטש ס'איז אנדערש פון לשון הכתוב, איז עס אבער אמת אין תוכן, עכ"פ לרוב הדעות — און אפילו לדעת החולקים[60] איז דאך אויך לדעתם אלו ואלו דא"ח (וואס דערפאר האבן געמעגט ב"ה מקדים זיין דברי ב"ש לדבריהן[61])]; וואס אויך דער שינוי פון לשון הכתוב וואלט געווען געגוג זיי צו מעורר זיין?

ח. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים דאס וואס חז"ל[62] זאגן „כל המלמד (את) בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" — ווייל דורך לערנען תורה ווערט מען א „מציאות חדשה" און דעריבער איז עס „כאילו ילדו".

הגם אז פשטות הלשון „כל המלמד את בן חבירו כו'" — איז משמע אפילו אויב דער „בן חבירו" האט שוין א ידיעה אין תורה — איז עס אבער כמובן בעיקר ביי אזא וואס איז ביז איצט ניט געווען שייך צו לימוד התורה, וואס דעמאלט טוט אויף דער „מלמד" א התחדשות אין דעם „בן חבירו" (משא"כ אויב ער האט שוין פריער געלערנט תורה, איז דאך דער „מלמד" נאר מוסיף אויף זיין פרי־ערדיקער ידיעה ומציאות).

דערמיט איז פארשטאנדיק דער שינוי הלשון אין פרש"י אויף „ואלה תולדות אהרן ומשה"[63] — „.. ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו כו'"; ביי „בני אהרן" זאגט ער דעם לשון „נעשו אלו התולדות שלו" (ניט נאר „כאילו"): משא"כ „כל המלמד כו'" איז מערניט וואס „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".

איז דער טעם בזה: ויבאלד אז „בני אהרן" איז „ביום דבר גו'"[64] האבן זיי אנגעהויבן זייער לימוד התורה (— „מה שלמד מפי הגבורה"[65]) פון משה אין אן אופן פון התחדשות, זיינען זיי[66] דעמאלט געווארן „תולדות" משה (אן א „כאילו"): משא"כ „כל המלמד כו'", וואס איז כולל אלע אופנים, איז השווה בכולם ניט מער ווי „כאילו ילדו".

ט. דאס איז אויך דער ביאור אינעם סיפור הנ"ל: רבי טרפון האט געזען אז „בני אחתי" זיינען ניט שייך צו דברי (והבנת ה)תורה; און ויבאלד אז זיי האבן א שייכות צו אים[67], האט ער געוואלט אויפטאן אין זיי אז זיי זאלן ווערן שייך צו הבנת התורה — דעם (כאילו) ילדו.

אויף דעם האט ער געבראכט אן ענין

לגלולי בית אבי כו'" (ועפ"ז מפרש כל הסיפור, עי"ש) — אבל יוחני הנ"ל ה' איש, והמדובר כאן — באשה. וגם: יוחני וממרא היו „ראשי מכשפים של מצרים" (פרש"י מנחות פה, ר"א), ולא „של גלולי מצרים" [ובס' ברכת שמואל דלקמן הערה 68 מקשר זה עם הא ד„שם טומאה מסר להם" (פרש"י פרשתנו לקמן פסוק ו')].

*60) ראה לעיל הערה 5.

61) עירובין יג, ב.

62) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.

63) במדבר שם.

64) ומתורץ עפ"ז דיוק לשון הכתוב „ביום דבר ה' גו'" ולא „מיום גו'" (ראה רא"ם שם. ועוד) — כי לאחר שלמדן תורה ביום דבר ה' גו' כבר נעשו תולדות משה, ומה שלמדן אח"כ הוא רק הוספה במציאותם. וראה לקו"ש חכ"ג שבהערה הבאה.

65) לשון רש"י שם. וראה בארוכה בלקו"ש חכ"ג ע' 8 ואילך דזה שבכחו של ה„מלמד" לפעול „כאילו ילדו" — מציאות חדשה — הוא מצד ה„פי הגבורה" שבהתורה שלומד עמו.

66) וזה שרק בני אהרן נעשו תולדות שלו ולא כל ישראל — נת' בארוכה בלקו"ש חכ"ג שם. וראה מפרשי רש"י שם.

67) ראה ב"ב קי, א.

דוגמתו אין תורה (הוראה) — „ויוסף אברהם ויקח אשה גו׳", וואָס תכליתו איז צוליב (ווי דער משך תיכף נאָכדעם) „ותלד לו גו׳",

אזוי האָט רבי טרפון געטאָן א פעולה — „פתח ואמר", צו אויפטאָן אין בני אחתי׳ „(כדי) שידברו׳ אין תורה — דער כאילו ילדו.

יוד. עפ״ז יובן וואָס ער האָט געזאָגט „ושמה יוחני״: די גמ׳ זאָגט אין סוטה[68], אז „אלמנה שובבית" איז פון די „מבלי עולם", „כגון יוחני בת רטיבי". איז רש״י מפרש: אלמנה מכשפה היתה, וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות, ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפלתי, והולכת וסותרת כשפי׳ והולד יוצא כו׳ — ד.ה. זי האָט געווואָלט מ׳זאָל מיינען אז די הולדה איז געקומען בדרך נס, אלס תוצאה פון אירע תפלות;

וי״ל אז דערפאַר האָט מען איר גערופן „יוחני״: דער נאָמען „יוחני״ ווייזט אויף אַן ענין פון נס, ווי ס׳איז פאַרשטאַנדיק פון דעם וואָס די גמרא זאָגט אין ברכות[69]: הרואה הונא בחלום נס נעשה לו .. יוחנן נסי נסים נעשו לו: איוך האָט דער לשון „יוחני״ א שייכות מיוחדת צום ענין פון הולדת בנים (נוסף על המסופר בסוטה שם), ווי עס שטייט[70] „הילדים אשר חנן אלקים את עבדך".

און דערפאַר האָט רבי טרפון געזאָגט „ושמה יוחני״[71] — ווייל ער האָט דאָ געדאַרפט אויפטאָן אַן ענין פון (כאילו) ילדו[72] (דורך און אין לימוד התורה), וואָס איז ניט ע״פ טבע וסדר הרגיל.

דאָס איז אויך די הסברה אין דעם המשך הסיפור, אז נאָכדעם ווי בני אחתי׳ האָבן אים געזאָגט „קטורה כתיב" האָט זיי ר״ט אָנגערופן „בני קטורה": אויב „קטורה כתיב" [לשון קשירה (עוצרת רחמה), היפך פון „יוחני״ וואָס טוט אויף הולדה כנ״ל], וועט זיך ניט אויפטאָן ביי זיי דער ענין ה„הולדה" אין לימוד התורה (די פתיחת המוח אין הבנת התורה), נאָר זיי וועלן בלייבן „בני קטורה" (קשירה) — מיט א מוח אטום, ניט שייך צו הבנת התורה.

---

68) כב, א. — בס׳ ברכת שמואל (לבעמחה״ס תפארת שמואל על הרא״ש) עה״ת כאן מקשר ג״כ „יוחני" שבסוטה שם עם הסיפור דר״ט — אבל באופן אחר.

בפתח עינים (להחיד״א) זבחים שם: ומה שפירש הרב ז״ל (ברכת שמואל) שם דר״ט דאמר יוחני כיוון ליוחני בת רטיבי. עמו הסליחה דמהש״ס כו׳ משמע דיוחני בת רטיבי היתה בימי האמוראים — אבל לדעת הברכת שמואל ז״ל שאינו מוכרח כלל, כי ז״ל שהיתה בימי תנאים (או לפני׳) והנהגתה היתה מפורסמת (גם) בדורות שלאח״ז. — ולהעיר מערוך השלם מע׳ יוחני.

69) נז, ריע״א. ובפרש״י שם: נו״ן כנגד נו״ן. ועפמ״ש בחדא״ג מהרש״א שם [„דהשם גופי׳ מורה על החנות והטובה והנונין מראין שיהי׳ בנס״] י״ל, שכן הוא ב„יוחני״", ובפרט שי״ל דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן.

70) וישלח לג, ה. וראה מקץ מג, כט וברש״י שם.

71) אבל זה שנק׳ „בת רטיבי״ אינו שייך לכאן. כי הטעם שנק׳ „בת רטיבי״ י״ל: יציאת הולד היתה ע״י ש„סותרת כשפי״", וכשפים נמוחים ע״י מים (סנהדרין סז, ב ובפרש״י שם ד״ה פשר), ולכן נק׳ „בת רטיבי".

72) וי״ל שזהו פירוש הפנימי בלשון רש״י „יוחני", מילתא בעלמא הוא דקאמר כו״ — היינו, שע״י „יוחני" המשיך „מילתא — בעלמא", השפעה חדשה בעולם (שזהו מצבם דבני אחתי׳ מצ״ע).

---

*) דמדהוסיף „(החנות) והטובה", משמע דנו״ן אחד מספיק „שיהי׳ בנס״ גם ביוחני, אף שאינו בניקוד דחן (חית צרוי׳) ובפירוש דחן. ובפרט שי״ל דיוחני הוא קיצור וכמו השם יוחנן, כבפנים ההערה. — ולהעיר: א) מהשמות נעמי נעמן. ועוד. ב) דיוחני הוא גם שם זכר (מו״ק כד, א (ראה דק״ס שם). ע״ז טז, ב. הנסמן לעיל הערה 60).

יא. לויטן ביאור הנ"ל (סעיף ה־ו) אין „ויוסף אברהם גו"" ע"פ יינה של תורה שברש"י — אז וויבאלד אברהם האט געדארפט אויפטאן א הוספה וחידוש (— הולדה) דורך מהפך זיין פון ג' קליפות הטמאות לקדושה, האט געמוזט פריער זיין דער „ויוסף אברהם גו"", א הוספה ועילוי אין מדריגת אברהם[73] — קען מען אויך מסביר זיין, ע"פ פנימיות הענינים, דאס וואס רבי טרפון האט גע־בראכט אויך התחלת הכתוב „ויוסף אברהם"

[דלכאורה[74] וואלט געווען גענוג ווען ער זאגט „ויקח אשה ושמה יוחני" (און זיי וואלטן געווארטט וועלכן פסוק ער מיינט, ווייל דאס איז דער אייניציקער פסוק וואו עס שטייט דער לשון „ויקח אשה ושמה גו"")]:

כדי אז ער זאל קענען אויפטאן דעם „מלמד את בן חבירו תורה", וואס ביי בני אחתי' איז עס אן ענין פון הולדה והתחדשות[75], האט ער געמוזט מוסיף זיין אין זיין מדריגה, וואס בכח זה קען ער אויפטאן די הולדה והתחדשות ביי בני אחתי'.

73) כמו הולדה כפשוטה, דדוקא „בבוא ההארה יתירה (מוחין דגדלות) אז יכול להשפיע גם למטה ולהוליד מהות חדש ממש" (לקו"ת ואתחנן י', ג. ובכ"מ).

74) ע"פ נגלה אינה קושיא כי בכו"כ מקומות בש"ס מצינו (יתירה מזו) דסמיך אסיפי' דקרא שלא הביאה כלל!

75) כידוע מאמר העולם (דרמ"צ ג, א. סה"מ תרנ"ט ע' ג. המשך תרס"ו ע' קעג. ובכ"מ) „א קאפ קען מען ניט ארויף שטעלין כו'. וראה בארוכה לקו"ש ח"ד (ע' 1136 ואילך) שלכן „כל המלמד כו' (רק) באיזו ילדו'. ושם, שכמו שהקב"ה אמר „אנא נפשי כתבית יהבית" — שנתן (אריינגעגעבן) עצמותו בתורה, כמו"כ הוא בצדיקים, שע"י תורתם לוקחים העצמיות שלהם שלמעלה גם מהפנימיות שניתן בהשפעה עצמית דהולדה, ע"ש. וי"ל שעד"ז הוא בנדו"ד.

און אויף דעם האט ער געבראכט א ראי' פון אן ענין דוגמתו אין א פסוק אין תורה: „ויוסף אברהם (און דורכדעם) ויקח אשה גו"" — די הוספה אין מדריגת אברהם האט געבראכט אז עס זאל קענען זיין „ויקח אשה גו"" (שהתכלית הוא וכהמשך בפרשה — „ותלד לו"), אן ענין פון הולדה והת־חדשות, כנ"ל.

יב. ועוד לפרש (אין דעם וואס „קרי עליהם בני קטורה"): דער רמב"ם[76] פסק'נט אז „בני קטורה שהם זרעו של אברהם .. חייבין במילה". ד.ה. אז דורך „ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" — וואס איז אן ענין פון התחדשות שלא ע"פ סדר השתלשלות (כנ"ל סעיף ו') — האט ער אויפגעטאן עס זאלן זיין „בני קטורה" און זיי זיינען מחוייב אין מילה, וואס מילה איז[77] ר"ת פון „מי יעלה לנו השמימה"[78] (שסופי התיבות הוא — הוי'), ס'איז העכער פון בחי' התורה און שם הוי' — ד.ה. העכער פון סדר השתלשלות (און דאס קומט דורך „ומלתם את ערלת לבבכם"[79] — ענין התשובה[77]).

און דאס מיינט „קרי עליהם בני קטורה": רבי טרפון האט קורא וממשיך[80] געווען אין זיי דעם ענין פון „הולדה" אין לימוד התורה שלא ע"פ סדר השתלשלות — ע"ד די פעולה פון אברהם אין „בני קטורה".

(משיחת ש"פ חיי שרה תשל"ז)

76) הל' מלכים פ"י ה"ח. השיטות בזה — ראה אנציק' תלמודית ע' בני קטורה.

77) ראה בכ"ז תו"א ס"פ לך. תו"ח ואוה"ת שם.

78) נצבים ל, יב.

79) עקב י', טז.

80) ראה תניא ספל"ז.